

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นปัญหารวมของประเทศที่จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาคือ การขยายตัวของเมือง การเพิ่มของประชากร การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และพฤติกรรมของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดปัญหาสภาวะแวดล้อม ได้แก่ การขาดความรู้ทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และการขาดจิตสำนึกที่ดีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมของประชาชน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเริ่มตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันแก้ไขอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพราะการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงมากขึ้น จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจตลอดจนการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มนุษย์มีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ และอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวันซึ่งก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ มากมาย เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางดิน มลพิษทางน้ำ เป็นต้น ปัญหาขยะมูลฝอยได้กลายมาเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในลำดับต้น ๆ ของประเทศไทย ปริมาณขยะมูลฝอยที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดการเน่าเหม็นเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และแพร่กระจายของสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรครวมทั้งเชื้อโรคต่าง ๆ ทำให้เกิดการปนเปื้อนแหล่งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินจากการชะล้างขยะมูลฝอย ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในแต่ละวันมีมากในขณะที่ความสามารถในการเก็บขน และกำจัดมีค่อนข้างจำกัด เป็นเหตุให้เกิดปัญหาขยะตกค้าง ส่งกลิ่นรบกวน และอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาเพิ่มปริมาณขยะมูลฝอย และเป็นแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญก็คือ ชุมชน ขยะมูลฝอยชุมชนคือ ขยะมูลฝอยที่มาจากสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ย่านธุรกิจการค้า ตลาดสด โรงพยาบาล สถานที่ราชการ สถานบริการ สถานประกอบการ สถานที่ท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา เป็นต้น (บัณฑิต เอื้อวัฒนานุกุล, 2544 : 1-2)

จากสถิติในปี พ.ศ.2544 ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากชุมชนทั่วประเทศ วันละ 38,643 ตันหรือประมาณปีละ 14.1 ล้านตัน ซึ่งเป็นปริมาณที่ไม่แตกต่างจากปี พ.ศ. 2543 มากนัก ในจำนวนนี้จำแนกเป็นขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร 9,317 ตันต่อวัน คิดเป็น ร้อยละ 24 ของปริมาณรวมทั้งประเทศ เขตเทศบาลรวมเมืองพัทยา (1,130 แห่ง) 11,903 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 31 นอกนั้นเป็นส่วนของนอกเขตเทศบาล ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ จำนวน 17,423 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 45 เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2543 พบว่า มีอัตราเพิ่ม โดยเฉลี่ยร้อยละ 1 สำหรับปริมาณขยะมูลฝอยในปี พ.ศ. 2545 ในภาพรวมทั่วประเทศมีประมาณ 14.2 ล้านตัน หรือคิดเป็นวันละประมาณ 39,000 ตัน และคาดการณ์ว่าปริมาณขยะมูลฝอยในรอบสิบปีข้างหน้า (พ.ศ. 2545 - 2554) จะมีปริมาณเพิ่มขึ้นเป็นวันละ 47,000 ตัน ในปี 2554 หรือ มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2 ต่อปี คิดเป็นปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นประมาณวันละ 700 - 900 ตัน ในปัจจุบันภาพรวมของการกำจัดขยะมูลฝอยโดยทั่วไปยังเป็นไปอย่างไม่ถูกสุขลักษณะและ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมร้อยละ 60 - 70 ของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นปริมาณวันละกว่า 38,000 ตัน ยังคงได้รับการกำจัดโดยไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ขณะที่มีการคัดแยกขยะมูลฝอยเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ในสัดส่วนเพียงร้อยละ 16 - 19 เท่านั้น (กรมควบคุมมลพิษ. 2546 : 22) ตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) กำหนดทิศทางการกำจัดขยะมูลฝอยของ ประเทศโดยเน้นสนับสนุนการลดปริมาณขยะมูลฝอยและของเสีย การนำของเสียกลับมาใช้ ประโยชน์ใหม่ซึ่งจะมีทั้งการสนับสนุนให้มีการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งมาตรการ ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย และให้มีระบบเรียกคืนซากของเสียอันตราย ซากบรรจุภัณฑ์ วัสดุเหลือใช้ ตลอดจนส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมที่รองรับการนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ ขณะที่แนว นโยบายยังคงเป็นไปในลักษณะเดิม นั่นคือเน้นการนำกลับมาใช้ใหม่มากกว่าการหาทางลดขยะมูลฝอย แม้ว่า จะต้องประสบกับปัญหาการจัดหาที่ดินสำหรับเป็นที่ฝังกลบ หรือสำหรับก่อสร้างศูนย์กำจัด ขยะมูลฝอยก็ตาม นอกจากนี้ยังมีกระแสของการหันไปพึ่งเทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเดาเผายขยะ โดยข้ออ้างหลักที่ว่า การจัดการขยะมูลฝอยโดยวิธีนำของเสียที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ หรือคัดแยกขยะมูลฝอยนั้นไม่สามารถรองรับหรือตามทันการเพิ่มทวีของปริมาณขยะมูลฝอยได้ ปัญหาการต่อต้านคัดค้านของประชาชนต่อโครงการกำจัดขยะกำลังเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดกระจาย ไปทั่ว โดยเฉพาะในส่วนของเมืองใหญ่ต่าง ๆ ที่ก้าวล่วงไปถึงขั้นมีการใช้ความรุนแรงปลิดชีวิตกัน ก็คือ กรณีบ่อขยะราชาเทวะในเขตจังหวัดสมุทรปราการ (สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์. 2546 : 346 - 355)

สถาบันนโยบายและการจัดการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีการศึกษาปัญหาขยะมูลฝอยในจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ผลการศึกษามีการคาดการณ์ว่าปริมาณขยะมูลฝอยที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดนครสวรรค์ในปี พ.ศ. 2545 ประมาณ 2,192,555 ตันต่อปี หรือประมาณ 600 ตันต่อวัน เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่กำจัดขยะมูลฝอยมีเพียงอัตราร้อยละ 29.90 อีกอัตราร้อยละ 70.10 ยังไม่มีพื้นที่ในการกำจัดขยะมูลฝอย (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครสวรรค์, 2545 : 12) องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่กิ่งอำเภอชุมตาบงมี 2 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลชุมตาบง และองค์การบริหารส่วนตำบลปางสวรรค์ องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสองแห่งก็ประสบปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยเช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ อีกหลายแห่งในจังหวัดนครสวรรค์ คือ ยังไม่มีพื้นที่ในการกำจัดขยะมูลฝอย ในปี พ.ศ. 2546 ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในพื้นที่กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ประมาณ 6,570 ตันต่อปีหรือประมาณ 18 ตันต่อวัน ชุมชนหลายชุมชนในพื้นที่กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนที่มีการขยายตัวของชุมชน มีการเพิ่มของจำนวนประชากร มีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนประชาชนเองก็มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย ทำให้ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ จากการที่ในพื้นที่กิ่งอำเภอชุมตาบงยังไม่มีระบบการเก็บขนและการกำจัดขยะมูลฝอย ส่งผลให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยตกค้าง ส่งกลิ่นรบกวน (องค์การบริหารส่วนตำบลชุมตาบง, 2546 : 25)

โรงเรียนอนุบาลชุมตาบงตั้งอยู่ หมู่ที่ 8 ตำบลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ มีนักเรียนจำนวน 628 คน บุคลากรครูจำนวน 30 คน นักการภารโรงจำนวน 2 คน วิธีกำจัดขยะมูลฝอยที่ทางโรงเรียนอนุบาลชุมตาบงใช้ในปัจจุบันคือ วิธีนำไปทิ้งกลางแจ้งในที่จัดทิ้งขยะของชุมชน วิธีการเผา และวิธีการฝังกลบ โรงเรียนอนุบาลชุมตาบงเป็นสถานที่ราชการแห่งหนึ่งที่มีการใช้เป็นที่ชุมนุมชนในโอกาสสำคัญ ๆ ของชุมชนอยู่เป็นประจำ และโรงเรียนอนุบาลชุมตาบงก็ประสบปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยเช่นเดียวกับปัญหาของชุมชน คือยังไม่มีระบบการเก็บขนและการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดีและเหมาะสม จากผลการศึกษาปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลชุมตาบงในปี พ.ศ. 2546 พบว่า ประชาชนแต่ละคนจะผลิตขยะประมาณ 0.5 - 1 กิโลกรัมต่อวัน (องค์การบริหารส่วนตำบลชุมตาบง, 2546 : 25) ดังนั้นจึงอนุมานได้ว่าในปี พ.ศ. 2548 โรงเรียนอนุบาลชุมตาบงจะมีขยะมูลฝอยประมาณวันละ 334 - 668 กิโลกรัม หรือประมาณ 121 - 243 ตันต่อปี จึงนับได้ว่าปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นปัญหาสำคัญที่หลายฝ่ายต้องร่วมมือกันแก้ไข ปัญหาอย่างจริงจัง และมีแนวโน้มว่าปัญหาจะทวีความรุนแรงขึ้นหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธี ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน ครู และสมาชิกอื่นๆ ในโรงเรียนได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวและการสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบงที่ดี ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้เป็นแบบอย่างในการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอื่นหรือของชุมชนอื่น ๆ ต่อไปได้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มุ่งศึกษาปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปีการศึกษา 2548 โดยมีประเด็นที่ต้องศึกษา 4 ด้านได้แก่ ด้านประเภทของขยะมูลฝอย ด้านแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย ด้านการกำจัดขยะมูลฝอย และด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย แล้วนำประเด็นปัญหามาวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง มุ่งเน้นให้เกิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครู จำนวน 29 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน นักการภารโรง จำนวน 2 คน และแม่ค้าในโรงเรียน จำนวน 8 คน รวม 55 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6) จำนวน 250 คน กำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง ประชากรเป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง

ช่วงที่ 2 รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการแบบแผน ที่ผู้ศึกษาและผู้เชี่ยวชาญกำหนดขึ้นจากทฤษฎี เพื่อเป็นหลักหรือเป็นแนวทางซึ่งเป็นที่ยอมรับ

การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอย หมายถึง บรรดาสิ่งของซึ่งในขณะนั้นคนไม่ต้องการและทิ้ง ทั้งนี้รวมถึง เศษผัก เศษอาหาร มูลสัตว์ ฝักร้างและเศษวัสดุ สิ่งของที่เกิดจากบ้านเรือนหรือที่พักอาศัย

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง กระบวนการแบบแผนที่กำหนดขึ้นจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติในการจัดการขยะมูลฝอยที่ผู้ศึกษา และผู้เชี่ยวชาญสร้างขึ้น

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนอนุบาลชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ประโยชน์ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. ได้ทราบปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง ซึ่งนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการกำจัดขยะมูลฝอยในโรงเรียน

2. ได้รูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอยของโรงเรียนอนุบาลชุมตาบง ซึ่งจะทำให้โรงเรียนสะอาด ถูกสุขลักษณะ มีสภาพแวดล้อมที่ดี